

AFINITĂȚI IMAGINE – TEXT

Coordonator:
Conf. dr. Elena Ionescu

CUPRINS

Acad. DAN GRIGORESCU – Cuvânt înainte	7
CARMEN RALUCA AŞTELIAN – Ecouri ale Renașterii italiene în spațiul francez în secolul al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea	11
CRISTINA BALINTE – Statutul imaginii în <i>Ispitirea Sf. Anton</i> . De la imaginea speculară la imaginea scenarizată	27
VIORICA BUICĂ – Poetica zborului la Klee și Rilke	36
IRINA GROZA – Avatarurile evreului rătăcitor	43
CRISTINA IONESCU – Dinamica text–imagine în reprezentarea mătrăgunei în tratatele medievale de istorie naturală	55
ELENA IONESCU – Afrodita – recuzita seducției	67
RUXANDRA IORDACHE – Critica de artă în <i>Saloanele</i> lui Diderot: imagini în cuvinte	76
ALINA-DANIELA MARINESCU – Manierism și oglinzi convexe	87
EMIL MOANGĂ – Versurile lui Joyce: tradiție și manierism	98
ROXANA SĂNDULESCU – Toulouse-Lautrec și Baudelaire, doi damnăți și doamnele lor	112
RĂZVAN TUFEANU-LIVINTZ – <i>Anamorphosa</i> sau Despre destructurarea perspectivei în barocul francez	121
SIMONA VASILACHE – Mitologii urbane – reprezentarea orașului la Peter Ackroyd și Giorgio de Chirico	130
MANUELA ZIPIȘI – Ipostaze ale nostalgiei din perspectiva omului postmodern ...	135

Cuvânt înainte

Sunt două decenii de când iconologia și ekphrastica și-au revendicat dreptul de cetate în învățământul universitar românesc. Atunci, prin 1986 sau 1987, li s-a propus studenților facultății ce se cheme „de filologie” a Universității București un curs „optional” consacrat discutării relațiilor dintre textul scris și cel vizual. Răspunsul pe care l-au dat studenții acelei vremi i-a derutat pe partizanii conservatori ai istoriei literare (pe unii, îmi aduc aminte, i-a iritat în asemenea măsură, încât au protestat la decanat împotriva „introducerii unei materii care nu are legătură cu filologia”). Reacția nu i-a surprins pe membrii colectivului de literatură comparată – disciplina al cărei studiu îl fundamentase Profesorul Tudor Vianu stârnise, încă din anii '60, protestul unor colegi de-al lor, îngrijorați că astfel se instituie „pericolele cosmopolitismului”, ale „ploconirii în fața culturii burgheze” (citatele reproduc exact argumentele unor participanți la „consfătuirea” de acum 43 de ani dedicată „predării literaturii universale și comparate”, organizată în toamna lui 1964 la Casa Universitarilor din București. Era la câteva luni de la dispariția Profesorului Vianu, în timpul vieții căruia, cel puțin în ultimii ani, acești înlăcărați adversari ai cosmopolitismului nu cizezaseră să-l combată. Astăzi, când atâția diletanți se declară comparatiști, o asemenea abordare ignară a comparatismului pare, desigur, o poveste fantastică.

După multă vreme, iconologia avea să fie privită și ea cu multe rezerve. Spre deosebire de „consfătuirea” din 1964, însă, adversarii ei erau, nu o dată, căturari de recunoscut prestigiu. Între timp, scrierile întemeietorilor disciplinei au devenit familiare comparatiștilor români: numele lui Panofsky, Wittkover sau Murray Krieger au început să fie pronunțate tot mai des de specialiști; în ultimii ani, au intrat și în unele biblioteci cărțile mai recente ale unor cercetători a căror contribuție e, fără îndoială, esențială – de pildă, Henri Maldiney, Bernard Vouilloux sau Meyer Schapiro. Poate că a ajuns până la noi ecoul unor congrese, conferințe, simpozioane organizate în alte țări și consacrante raporturilor text/imagină. Într-o epocă în care interdisciplinaritatea constituie una dintre formele fundamentale ale cercetării, e foarte firesc, de altminteri, ca textul scris să fie integrat într-un sistem ce cuprinde și imaginea vizuală.

Cu câteva decenii în urmă, înainte, poate, chiar de a fi cunoscut ideile fondatorilor iconologiei, unii istorici literari cu constatat, de exemplu, că de multe ori, concepțiile poeților sau ale dramaturgilor românci devin mai clare dacă sunt puse alături de cele ale pictorilor acelei vremi, că dadaismul sau suprarealismul își revelează mai deplin opoziția față de direcțiile instituționalizate dacă sunt privite ca un tot, implicând și efectele colajului sau ale oniricului din artele vizuale. Exemplele, evident, s-ar putea înmulții.

Nu cred că mă înșel când spun că primele teze de doctorat cu subiect de iconologie au fost susținute, la noi în țară, la Facultatea de Litere a Universității bucureștene. Si că tot aici au avut loc cele dintâi sesiuni de comunicări pe teme de iconologie și ekphrastică. Rezultatele celei mai recente dintre acestea sunt cuprinse în volumul de față. E cel de-al doilea pe care Catedra de literatură comparată îl publică, aducând astfel la cunoștință, în primul rând a studenților filologi (dar, se înțelege, nu numai a lor), diverse tipuri de demersuri subsumate efortului de a descoperi sensuri esențiale ale raporturilor dintre textul scris și imaginea vizuală.

Semnificativ, majoritatea participanților sunt absolvenți ai studiilor aprofundate din anul universitar 2003/4, în cuprinsul căror au fost discutate și probleme ale iconologiei și ekphrasticii. Dar ceea ce mi se pare că se cuvine să ne rețină atenția e că nici unul din studiile prezentate aici nu reprezintă o variație pe temele abordate la cursurile din programa de masterat: tinerii cercetători au știut să folosească instrumentele și, în bună măsură, tehnicele deprinse acolo pentru a-și conduce analiza spre ținte pe care și le-au ales ei însiși.

Un alt amănunt asupra căruia mi se pare că se cuvine să i se recunoască importanța este că alți câțiva autori ai studiilor publicate aici sunt doctori sau doctoranzi în literatură comparată tot ai Universității din București. Si că tezele pe care le-au susținut sau asupra căror lucrează acum au fost (sau sunt) clădite pe subiecte de iconologie sau de ekphrastică.

Nu de multi, dintr-o simplă curiozitate (totuși legitimă) am încercat să aflu, prin Internet, câte volume de iconologie și ekphrastică au fost publicate în lume din 1990 până astăzi. Si Internetul mi-a comunicat o cifră care m-a complexat: 1187 de volume; se înțelege, numărul articolelor apărute în diverse reviste e mult mai mare. Câte, oare, dintre acestea vom izbuti să citim? Si trebuie să ținem seama că le-am lăsat deoparte pe cele publicate în deceniile anterioare (inclusiv pe cele apărute în editurile românești, începând de prin anii '80...).

Volumul de față se adaugă altora pe care, mai ales în ultimii ani, specialiștii din țara noastră le-au consacrat comparatisticii. În afara de aceasta, de mai multă vreme, apare la Institutul „G. Călinescu” al Academiei Române o revistă de literatură comparată (e drept, cu o periodicitate capricioasă, aşa cum se întâmplă, de altminteri, cu multe publicații academice, nu numai la noi). Si, când scriu aceste rânduri, aştept apariția unui nou număr al revistei coordonate

de catedra de specialitate a Universității ieșene. Am impresia că se întrevede sfârșitul „crizei literaturii comparate” despre care, de mai multă vreme, s-a vorbit atât. Evident, nu avem naivitatea să credem că apariția unui volum de studii e de natură să rezolve o criză a unei întregi discipline. Dar diversitatea tematică și calitatea textelor sunt dătătoare de speranțe că se afirmă o nouă generație, tineri căturari care cred în puterea literaturii comparate – și, în spătă, a iconologiei – de a da răspuns unor întrebări puse în chip firesc de cultura complicatei lumi contemporane.

Un cuvânt de mulțumire î se cuvine, fără îndoială, tinerei mele colege, conf. dr. Elena Ionescu, căreia îi aparține inițiativa de a organiza simpozionul și, după aceea, de a pune la punct volumul ce vede acum lumina tiparului. Oricine a avut experiența unei asemenea activități își dă bine seama de dificultățile întâmpinate și de perseverența necesară înlăturării lor. Dacă, deci, comparatiștii români au la îndemână o nouă carte – și, îmi îngădui să adaug, una de netăgăduită calitate – meritul principal e al Elenei Ionescu. Îi urez să aibă putere și răbdare să reia această inițiativă.

DAN GRIGORESCU